

Віра Базова
кандидат педагогічних наук
Національний авіаційний університет
м.Київ

РЕЗЕРВАЦІЯ У ТВОРЧОСТІ ШЕРМАНА АЛЕКСІ

Творчість Шермана Алексі, класика сучасної індіанської літератури, налічує чотири романи, п'ять збірок оповідань і тринадцять віршованих збірок. Твори часто несуть у собі гірку іронію, сатиру і сарказм, що атакує завойовників Америки. Його творчість глибоко вкорінена у рідну землю, сплюндровану і поневолену білими колонізаторами, крім того цього письменника можна назвати співцем резервації, вимушеного дому багатьох теперішніх індіанців. У інтерв'ю із Ненсі Петерсон письменник зазначає, що «більшість нашої індіанської літератури

написана людьми, що не мають нічого спільного із життям індіанців, про яких вони пишуть. Багато людей претендують на те аби бути «традиціоналістом», усі ці науковці, що проживають в університетських містечках і рідко бувають на територіях резервацій, пишуть усі ці «традиційні» книжки. Момадей – зовсім не традиціоналіст. Нічого поганого в цьому немає, бо я ним не є також. Але є вірність у прагненні задовольнити потребам ідеї, що несе свою образність. І я думаю, що це небезпечно і недостойно» [19, с.43]. Саме тому у власній творчості Алексі прагне описати власний досвід, а не створювати штучну «традиційність», у його творах не можна знайти й романів або оповідань, що викладають історичні події, як це часом притаманно іншим письменникам корінного походження.

Проте зі іншого боку, творчість Алексі виглядає наче провокація по відношенню до колег по перу. Йому часто закидають, що він спотворює дійсність і виставляє індіанців у глумливому ракурсі. «Шерман Алексі піднімає питання позиціонування корінних мешканців сучасного американського суспільства в умовах мейнстрімної політики та культури, торкається проблем існування і виживання молоді, збереження ідентичності та культури корінних народів, які живуть в резерваціях Північної Америки. Алексі широко використовує гумор, кітч та стьоб у своїй творчості» [3, с.101]. Дослідниця Е.Кук-Лінн пише про те, що Алексі більше всього дістається саме від колег. «Огляд його робіт можна зустріти на сторінках газет, що присвячені розвагам, а зовсім не у серйозних критичних розвідках» [17, с.68]. А Н.Березнікова переконана, що використовуючи здоровий стьоб у їх щоденних діалогах у романі «Самотній рейнджер і Тонто у кулачному бою на небеса», Алексі кепкує не з індіанців резервації Кер д'Ален, а з відсутності бажання у молоді отримати хорошу освіту й досягти справжньої мети у житті, «через острах замінити «несправжні» поїздки в автомобілі, що був випущений ще в 1965 р. Символ реверсного автомобіля має застерігати нащадків корінного населення щодо малоперспективного майбутнього і спонукати до дій. Назустріч дівчатам пішк Алексі широко використовує гумор, кітч та стьоб у своїй творчості» [4 с.103].

Інший закид на адресу Алексі полягає у тому, що у його творах не піднімається питання землі, що є кардинально важливим для інших письменників та й для усієї

сучасної індіанської спільноти. Натомість Алексі переймається нестерпними умовами життя на території сучасних індіанських резервацій. Життя там можна охарактеризувати трьома словами: злидні, алкоголізм, безнадія. Письменника цікавить сучасний стан індіанської культури в нестерпних умовах резерваційного гетто. Проте такий стан речей також не влаштовує критиків. Так Глорія Берд, що також виросла на резервації споканів (там само де зростав і Алексі), обурена тим, що його роман «Резерваційний блюз», який вона називає «репрезентативним корінним романом» не зображає індіанську громаду, натомість на його сторінках зображено маргінальних з точки зору індіанського загалу персонажів, що є «культурними і соціальними аномаліями» [16, с.49]. Проте, слід зазначити, що його літературні «маргінали» покликані змінити думку осіб, що мають далекий від резерваційного життєвий досвід про індіанців на краще. Відокремлені від інших межами резервації, яку вони не можуть перетнути з різних причин, фактично замкнені на невеликому клаптику землі, герої однак переживають тут справжні трагедії, зазнають моральних і фізичних травм, створюють власну міфологію.

Як пояснює О.Шостак «культурна ідентичність пояснює національну ідентичність як сукупність етнокультурних чинників, сформованих у наслідок тривалого історичного процесу, у якому ключовими чинниками виступають єдина мова, спільні традиції і релігія. Саме завдяки спільній спадщині, що становить неповторну національну культуру нації, індивіди, що вважають себе її частиною, спроможні дізнатися про своє справжнє місце у сучасності» [12, с.194]. На справді, на резервації, що її описує Алексі, важко знайти вияви національної культури нації, герої просто не здатні віднайти власне місце у сьогоденні. Як про це пише Вайн Делорія: «Дуже реальні і людяні проблеми резервації зазвичай вважалися побічним продуктом того, що народ, що був у минулому воїнаим, не бажав одомашнюватися» [18, с.91].

У житті героїв Алексі минуле присутнє як болісний спогад, що боляче ранить і не бажав відпускати ні за яку ціну. Герої весь час переживають поразку предків, прагнучи хоча б в уяві створити альтернативну реальність, у якій цієї поразки б не було. Так у розділі «Наркотик, названий традицією» із «Самотнього рейнджера і

Тонто у кулачному бою на небеса» Томас створює пісню, присвячену славетному герою індіанського опору Скаженому Коню:

Скажений Коню, що ти зробив?

Що ти зробив, Скажений Коню?

Тобі знадобилося всього лиш чотириста років

І лише чотириста гармат

Та індіанці нарешті виграли.

Я-хей, індіанці нарешті перемогли

Скажений Коню, чи ти все ще співаєш?

Хвала твоїм старим пісням

Вони знову звучать

Бо індіанці продовжують вигравати.

Я-хей, індіанці нарешті перемогли

[14, с.18-19].

Історичний Скажений Кінь був підступно вбитий білими, коли він здався у полон офіцерам, що гарантували життя йому і тим, кого він приведе із собою. Відомо, що він був хейокою. «Як підкреслюють дослідники, “норовливість” – є визначною рисою священних клоунів воїнських спільнот. Вони вдягаються, говорять і поведуться протилежно до норм поведінки, прийнятих у конкретному суспільстві. . Хейока зазвичай був одягнутий у лахміття або носив одяг навиворіт, вони надягали теплі речі і трусилися від холоду серед літа, але бігали практично роздягненими зимою, скаржачись на спеку. Хейока їздили на клячах, часто задом на перед, так само вдягаючи і взуття. Їх мова також була сповнена протиріч – вони говорили “так”, маючи на увазі “ні”. Така поведінка зазвичай викликала сміх» [13, с.499].

Томас у своїй уяві створює справедливу з точки, зору індіанця, реальність. Його пісні слухають не тільки індіанці, але й білі. «Усі білі чуваки теж прийшли послухати моїх пісень, це провозвістя індіанської мудрості, хоч і сиділи вони десь на останніх лавах театру, бо індіанці мали найкращі квитки на мої шоу. І це зовсім не расизм. Просто індіанці цілу ніч сиділи, очікуючи коли можна буде придбати

квитка» [14, с.18]. Томас продовжує писати пісні і у наступному романі «Резерваційний блюз», проте і там він залишається вірним своїй резерваційній «маленькій батьківщині». «Томас оглянув цю невеличку країну, що він прагнув врятувати. Ця резервація була захована у куточку всесвіту» [15, с.16].

Віктор розповідає про Скаженого Коня у розділі «Сни Скаженого коня» незнайомій жінці, на що та реагує – «Мені неказанно пощастило - освічений індіанець!» На що той, кепкуючи, відповідає – «Ага. Резерваційний університет...» [14, с.39]. Далі розмова точиться про традиції народу споканів. На репліку Віктора, що він належить до споканів, жінка відповідає: «Я мала б здогадатися. У тебе руки рибалки». Віктор відповів: «У нашій річці не залишилося лосося. Є тільки шкільний автобус і кільканадцять сотень баскетбольних м'ячів». [14, с.39]. Шерман гірко кепкує із екологічної катастрофи, що спричинили самі індіанці, позбавивши себе традиційного життєвого укладу. Історично спокани не були воїнами і мисливцями, як , скажімо племена прерій, живучи біля річок, вони в основному харчувалися рибою.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Абушенко В. Л. Идентичность/ В.Абушенко// Постмодернизм. Энциклопедия. – Мн.: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001. – С.297-302.
- 2.Балушок В.Г. Сутність етнічного й етнічні ніші (в контексті сучасних міжетнічних стосунків) / В.Балушок// Практична філософія. – 2007. - №3. – С.153-162.
- 3.Березнікова Н.І. Кітчизація творчості Ш.Алексі/ Н.Березнікова// Національна ідентичність в мові і культурі зб.наук.праць. – К.: Талком, 2018. – С.94-97.
- 4.Березнікова Н.І. Стьоб як метод виявлення корінної ідентичності у творчості Шермана Алексі// Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб.наук.праць. – К.: Університет «Україна», 2018. – Вип.37. – С.100-109.
- 5.Висоцька Н.О. Конструювання ідентичності в полікультурному просторі як об'єкт теоретичної рефлексії/ Н.О.Висоцька// Україна – проблеми ідентичності: людина, економіка, суспільство. – К.: Стилос, 2003. – С.21-31.

6.Гаврилів Т. Форма і фігура. Ідентичність у художньому просторі. Монографія / Т. Гаврилів. – Львів: ВНТЛ – Класика, 2009. – 480 с.

7.Заковоротная М.В. Идентичность человека. Социально-философские аспекты:[Электронный ресурс]/ М.В. Заковоротная. – Ростов-на-Дону: Изд-во СКНЦВШ, 1999. - Режим доступа: [html:/filosof.historic.ru/books/items/f00/s00/z0000729/st007.html](http://filosof.historic.ru/books/items/f00/s00/z0000729/st007.html)

8.Рыбаков С.Е. К вопросу о понятии «етнос»: философско-антропологический аспект/ С. Рыбаков // Этнографическое обозрение. – 1998. – №6. – С.3-15.

9.Шостак О.Г. Опозиція «свій-чужий» у сприйнятті національної ідентичності корінних жителів Північної Америки/ О.Шостак// Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія : зб.наук.праць. – Вип.1 (25). – К.: НАУ, 2017. – С.137-143.

10.Шостак О.Г. Пошук національної ідентичності у суспільній думці й літературному процесі корінних жителів Північної/ О.Шостак// Національна ідентичність в мові і культурі зб.наук.праць. – К.: Талком, 2017. – С.89-100.

11.Шостак О.Г. Иронический китч как способ выявления национальной идентичности в творчестве коренных писателей Северной Америки/ О.Шостак// Revitalize hodnot: umeni a literature III: колективна монографія[за наук. ред. Josef Dohnal]. – Brno: Tribunu EU, 2017. С.255-264.

12.Шостак О.Г. Міф як визначальна складова національної свідомості корінних народів Північної Америки/ О.Шостак// Міф у свідомості та культурі ХХ ст. (II Мішуковські читання): Матеріали наукової конференції м.Херсон, 13-14 жовтня 2017р. – Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2017. – С.193-198.

13.Шостак О.Г. Образ хейоки-священного клоуна у романі «Танцівник по траві» Сюзан Паувер/ О.Шостак// Сучасні літературознавчі студії. Літературні виміри видовищних форм культури: зб.наук.праць. – К.:Вид. центр КНЛУ,2017. – С.496-506.

14.Alexie, Sherman. The Lone Renger and Tonto Fistfight in Heaven. – New York: Harper Collins, 1993. – 240p.

15.Alexie, Sherman. Reservation Blues. – New York: Warner Books, 1995. – 320p.

16.Bird, Gloria. The exaggeration of Despair in Sherman Alexie's Reservation Blues//
Wicazo Sa Review. – 1995. - Vol.11. No2. – P.47-52.

17.Cook-Lynn, Elizabeth. American Indian Intellectualism and the New Indian Story//
American Indian Quarterly. – 1996. - Vol.20. No1. – P.57-79.

18.Deloria, Vine. Jr. Caster Died for Your Sins: An Indian Manifesto. – Norman:
University of Oklahoma Press, 1988. – 296p.